

УДК 015(477)

Лідія Очеретяна,

науковий співробітник відділу наукової підготовки державних бібліографічних покажчиків Книжкової палати України

"Літопис книг" у структурі інформаційного забезпечення суспільства

Надзвичайно важливу роль у системі соціальних комунікацій відіграє комунікаційний посередник. У нашому випадку ним виступає Книжкова палата України імені Івана Федорова, що забезпечує збирання, збереження, пошук та організацію використання документів.

Вона здійснює державну реєстрацію книг і брошур за допомогою їхнього автоматизованого бібліографічного опису в базі даних (БД) "Книги та брошури" і випуску друкованого державного бібліографічного видання "Літопис книг", який є необхідним елементом книжкової справи і системи соціальних інформаційних комунікацій. Він забезпечує діяльність таких комунікаційних посередників у системі соціальних інформаційних комунікацій, як видавнича справа, система книгорозповсюдження, бібліотечна справа, науково-інформаційна та масово-інформаційна діяльність.

Міцну базу державної реєстрації книг і брошур утворює обов'язковий примірник видань, який безоплатно доставляють у Книжкову палату поліграфічні підприємства країни у встановленому порядку відповідно до Закону України "Про обов'язковий примірник документів" [8].

Державна реєстрація вітчизняних книг і брошур проводиться не тільки з метою загальнодержавного бібліографічного та статистичного обліку всіх видань, які виходять у країні, а й для створення автоматизованої бази даних, що задовольняє запити суспільства у своєчасному отриманні інформації.

Принципи бібліографічного відбору книг і брошур для державної реєстрації, їхнього бібліографічного опрацювання і подальшого відображення у "Літописі книг" обумовлені суспільним призначенням державної бібліографії. В якості основних принципів бібліографічного відбору книг і брошур прийняті:

— *територіальний підхід*, згідно з яким реєструються видання українських видавців, випущені всіма мовами в межах України;

— *повнота відображення*, що уможливило максимальний повний облік усіх вітчизняних книг і брошур;

— *універсальність відбору*, що забезпечує облік книг і брошур з усіх галузей знань і практичної діяльності;

— *поділ книг і брошур за видами*, що дає змогу вести державну реєстрацію книжкових видань за основними видами і типами та інформувати про них користувачів.

Головним принципом відбору книг і брошур для державної реєстрації є якнайповніший облік видань, що надходять до Книжкової палати України і реєструються незалежно від цільового призначення, теми, мови тексту, часу випуску. Для відображення в "Літописі книг" книги і брошури відбираються або без обмежень, або вибірково, з урахуванням призначення і значущості.

У процесі державної реєстрації книг і брошур кожному окремому примірнику видань, що надійшли в Книжкову

палату України протягом поточного року, присвоюється номер державної реєстрації, складається його бібліографічний опис, що міститься в базі даних (БД) "Книги та брошури".

Бібліографічний відбір неперіодичних видань для державної реєстрації здійснюється диференційовано, залежно від низки змістових і формальних ознак. До них відносяться: цільове призначення, читацька адреса, характер інформації, знакова природа інформації (інформаційні знаки), час, місце, сфера дії документа, поліграфічне виконання.

Визначення типу конкретного видання проводиться шляхом ретельного дослідження його характеру, ознайомлення з вихідними відомостями, передмовою та іншими елементами книги. Практична систематизація книг і брошур у БД "Літопис книг" спирається на загальні принципи типології видань і конкретні нормативні та інструктивно-методичні документи.

Літопис укладається відповідно до ГОСТ 7.61—90 "Система стандартів по інформації, бібліотечному и издательскому делу. Издания. Государственные библиографические указатели" [4]. Заголовок бібліографічного запису складається згідно з ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання" [3]. Бібліографічний опис здійснюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання" [2]. Слова та словосполучення скорочуються згідно з ДСТУ 3582—97 "Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила" [10], ГОСТ 7.12—93 "Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила" [1] та ДСТУ 7093:2009 "Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11—2004 (ИСО 832:1994), MOD; ISO 832:1994, MOD)".

Бібліографічні записи групуються відповідно до таблиць "Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десятикової класифікації" (Київ, 2010) [9, 12, 13]. Всі видання, що знаходять відображення в БД "Літопис книг", підрозділяються на дві групи: видання, що підлягають повному відображенню; видання, що підлягають вибірково (частковому) відображенню.

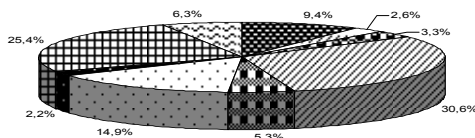
До неперіодичних видань, що підлягають повному або вибірково відображенню в БД "Літопис книг", відносяться види видань, виділені за цільовим призначенням: духовно-освітні видання; видання для дітей та юнацтва; видання для дозвілля; інформаційні видання; літературно-художні видання; масово-політичні видання; науково-

популярні видання; наукові видання; нормативні виробничо-практичні видання; офіційні видання; виробничо-практичні видання; рекламні видання; довідкові видання; навчальні видання.

Повному відображенню в БД "Літопис книг" підлягають: наукові видання, науково-популярні видання, виробничо-практичні видання, літературно-художні видання, видання для дітей та юнацтва, духовно-освітні видання.

Вибірково в БД "Літопис книг" відображаються: масово-політичні видання, офіційні видання, нормативні виробничо-практичні видання, навчальні видання, довідкові видання, інформаційні видання, видання для дозвілля, рекламні видання.

У 2010 році у БД "Літопис книг" було вміщено 18 393 записи, тобто книги та брошури, що виходили в Україні та підлягали суцільному бібліографічному опрацюванню впродовж 2009—2010 років.

0 ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ
1 ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ. ПСИХОЛОГІЯ
2 РЕЛІГІЯ. ТЕОЛОГІЯ (БОГОСЛОВ'Я)
3 СУСПІЛЬНІ НАУКИ
5 МАТЕМАТИКА ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ, ПРИРОДНИЧИХ ТА ХІМІЧНИХ НАУК
6 ПРИКЛАДНІ НАУКИ. МЕДИЦИНА. ТЕХНІКА
7 МИСТЕЦТВО. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО. ФОТОГРАФІЯ. МУЗИКА. ТЕАТР. ІГРИ. СПОРТ
8 МОВОВИЗНАВСТВО. ЛІНГВІСТИКА. МОВИ. ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО
9 ГЕОГРАФІЯ. БІОГРАФІЇ. ІСТОРІЯ

Діагр. 1. Тематичний розподіл книг і брошур за основними розділами Універсальної десятикової класифікації (УДК)

У діагр. 1 зроблено тематичний аналіз книг і брошур на основі Універсальної десятикової класифікації (УДК), бібліографічну інформацію з яких вміщено в БД "Літопис книг" за 2010 рік. Вони поділяються на сектори у відсотках за рубриками УДК:

0 Загальний відділ — 9,4% від загальної кількості;

1 Філософські науки. Психологія — 2,6% від загальної кількості;

2 Релігія. Теологія (богослов'я) — 3,3% від загальної кількості;

3 Суспільні науки — 30,6% від загальної кількості — найбільший масив опрацьованих видань;

5 Математика та природничі науки. Загальні питання фізико-математичних, природничих та хімічних наук — 5,3% від загальної кількості;

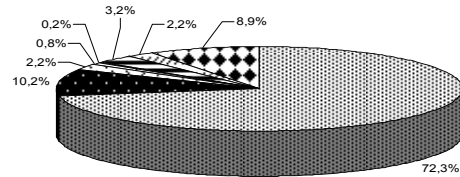
6 Прикладні науки. Медицина. Техніка — 14,9% від загальної кількості — масив посідає третє місце серед опрацьованих видань;

7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Фотографія. Музика. Театр. Ігри. Спорт — 2,2% від загальної кількості;

8 Мовознавство. Лінгвістика. Мови. Художня література. Літературознавство — 25,4% від загальної кількості — розділ на другому місці за кількістю опрацьованих видань;

9 Географія. Біографії. Історія — 6,3% від загальної кількості.

0 Загальний відділ

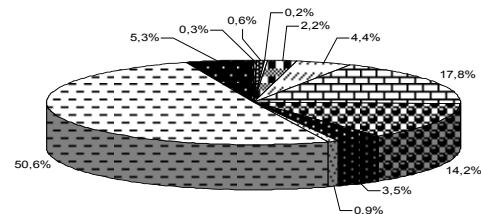

00 Загальні питання науки та культури
01 Бібліографія і бібліографічні посібники. Каталог
02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство
030 Довідкові видання загального типу. Енциклопедії, словники тощ
050 Серіальні видання
06 Організації та інші типи об'єднань. Асоціації. Конгреси. Виставки. Музеї
070 Газети. Преса. Журналістика
08 Видання змішаного змісту. Збірники

Діагр. 2. Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК розділу 0 Загальний відділ

У БД "Літопис книг" за 2010 рік до розділу 0 Загальний відділ увійшло 1721 назва книг і брошур.

3 Суспільні науки

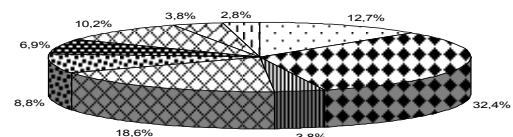

30 Теорія, методологія суспільних наук в цілому. Соціологія. Гендерні дослідження
311 Статистика як наука. Теорія статистики. Статистичні методи
314 Демографія. Вивчення народонаселення. Міграція
316 Соціологія
32 Політика. Політологія
33 Економіка. Економічні науки
34 Право. Юриспруденція
35 Державне адміністративне управління. Військова справа
36 Забезпечення духовних та матеріальних життєвих потреб
37 Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля
39 Етнологія. Етнографія. Звичаї. Традиції. Спосіб життя. Фольклор

Діагр. 3. Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК розділу 3 Суспільні науки

Розділ 3 Суспільні науки вміщує 5636 позицій і є найбільшим масивом опрацьованих видань.

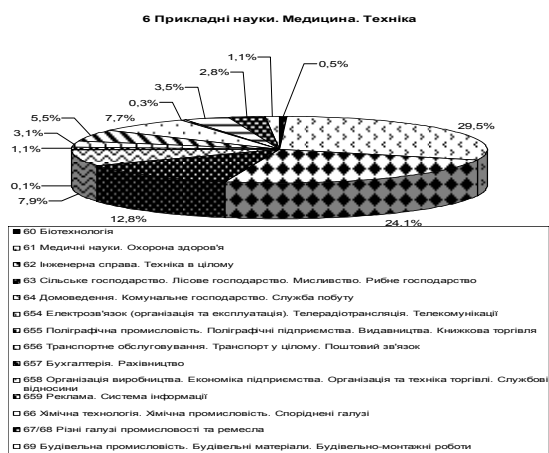
5 Математика та природничі науки. Загальні питання фізико-математичних, природничих та хімічних наук

502/504 Наука про навколишнє середовище. Енвіронментологія. Збереження природних ресурсів. Загроза навколишньому середовищу та захист від неї. Екологія
51 Математика
52 Астрономія. Астрофізика. Дослідження космічного простору. Геодезія
53 Фізика
54 Хімія. Кристалографія. Мінералогія
55 Геологія. Науки про Землю
57 Біологічні науки
58 Ботаніка
59 Зоологія

Діагр. 4. Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК розділу 5 Математика та природничі науки. Загальні питання фізико-математичних, природничих та хімічних наук

966 назв книг і брошур налічує розділ 5 *Математика та природничі науки. Загальні питання фізико-математичних, природничих та хімічних наук.*

Діагр. 5. Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК розділу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка

Розділ 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* посідає третє місце за кількістю опрацьованих видань і налічує 2733 позиції.

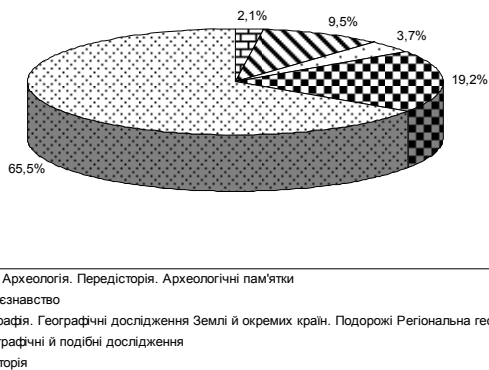
8 Мовознавство. Лінгвістика. Мови. Художня література. Літературознавство

Діагр. 6. Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК розділу 8 Мовознавство. Лінгвістика. Мови. Художня література. Літературознавство

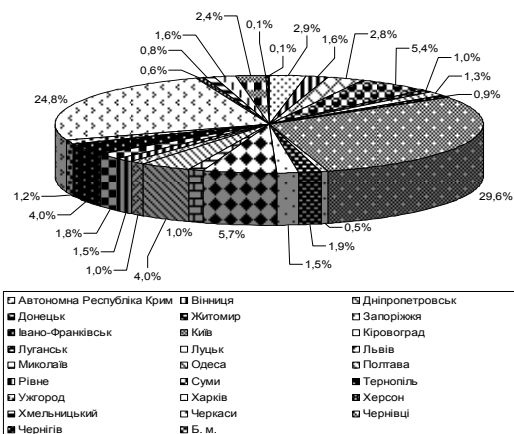
До розділу 8 *Мовознавство. Лінгвістика. Мови. Художня література. Літературознавство* входить 4676 назв книг і брошур. Він займає друге місце серед опрацьованих видань.

9 Географія. Біографії. Історія

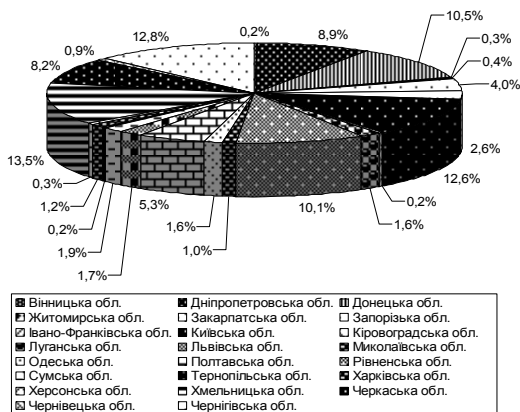
Діагр. 7. Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК розділу 9 Географія. Біографії. Історія

1159 позицій увійшло до розділу 9 *Географія. Біографії. Історія.*

Діагр. 8. Розподіл книг і брошур за місцем видання (обласні центри + Автономна Республіка Крим)

У БД "Літопис книг" за 2010 рік усього 17 211 назв видань, випущених в обласних центрах України, Автономній Республіці Крим та без місця видання.

Діагр. 9. Розподіл книг і брошур за місцем видання (області без урахування обласних центрів та Автономної Республіки Крим)

У БД представлено інформацію про видання, що вишли тиражем 100 і більше примірників, крім наукових, літературно-художніх і видань для дітей та юнацтва, відображених незалежно від тиражу. Також БД "Літопис книг" інформує про всі нумеровані книжкові серії.

Бібліографічний запис уміщує: порядковий номер запису; заголовок бібліографічного запису; бібліографічний опис; номер державної реєстрації, за яким видання зареєстровано в Книжковій палаті України (подається у прямих дужках після бібліографічного опису); індекси Універсальної десятикової класифікації, Бібліотечно-бібліографічної класифікації (розташовуються в правому нижньому кутку бібліографічного запису).

Структура покажчика: зміст, передмова ("Літопис книг" № 1); основний тематичний ряд; допоміжні покажчики: перелік мов (крім української), якими надруковано книги, іменний покажчик, предметний покажчик, географічний покажчик, покажчик назв, покажчик помилкових ISBN; перелік рубрик, що використовуються при оформленні розділу "Зміст" ("Літопис книг" № 1).

В іменному покажчику відображено прізвища авторів, коментаторів, редакторів, перекладачів, ілюстраторів та інших осіб, які брали участь у створенні видань, а також осіб, про яких згадано (персоналії). При прізвищах авторів

зазначено номери бібліографічних записів, під якими подано видання. Однакові прізвища та ініціали авторів об'єднано в одному записі незалежно від тематики творів. Номер, що стосується прізвищ осіб, відображених за ознакою персоналії, наведено в іменному покажчику в круглих дужках.

Географічний — містить назви географічних об'єктів, що зустрічаються в бібліографічних записах.

Отже, державний бібліографічний покажчик "Літопис книг" слугує створенню і функціонуванню бібліографічної інформації як інформації про документи книжкового типу і є необхідним елементом книжкової справи і системи соціальних інформаційних комунікацій. Це довідково-бібліографічне видання відіграє надзвичайно важливу роль у діяльності таких комунікаційних посередників у системі соціальних інформаційних комунікацій, як видавнича справа, система книгорозповсюдження, бібліотечна справа, науково-інформаційна та масово-інформаційна діяльність.

Суспільним призначенням "Літопису книг" є інформаційне обслуговування користувачів на основі сучасних, у тому числі мережних, технологій. Користувачами є організації, установи, а також громадяни України.

Відбиваючи книги і брошури з усіх галузей знань і практичної діяльності, державний бібліографічний покажчик "Літопис книг" покликаний задовольнити запити найрізноманітніших споживачів. Особлива роль відводиться "Літопису книг" як допоміжній базі у виданні бібліотечно-бібліографічними установами країни бібліографічних посібників.

Список використаної літератури

1. *Бібліографическая запись*. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила : ГОСТ 7.12—93. — [Взамен ГОСТ 7.12—77 ; введ. 1995—07—01]. — М. : Госстандарт России, 1995. — 17 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
2. *Бібліографічний запис*. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1—2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — [Чинний від 2006—10—11]. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — III, III, 47 с., вкл. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. *Бібліографічний запис*. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80—2000, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. — [Чинний від 2008—04—01]. — К. : Держспоживстандарт України,

2009. — III, III, 7 с., вкл. обл. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

4. *Издания*. Государственные библиографические указатели. Общие требования : ГОСТ 7.61—90. — Дата введения 01.01.91. — М. : Изд-во стандартов, 1990. — 13 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).

5. *Короткий* термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / [Г. М. Швецова-Водка (керівник) та ін.]. — К. : Кн. палата України, 1998. — 116 с.

6. *Методичні рекомендації* щодо підготовки та редактування бібліографічних посібників у виданнях / [уклад.: П. М. Сенько, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — К. : Кн. палата України, 2008. — 70 с.

7. *Місце книги серед засобів масової комунікації* // Книга в соціокультурному просторі : (досвід книговидавання XIX—XX ст. і сучасні проблеми) : міжнар. наук. конф., Львів, 3—5 трав. 1995 р. : доп. і повідомл. / Укр. акад. друкарства. — Львів, 1995. — С. 16—17.

8. *Про обов'язковий примірник документів* : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Урядовий кур'єр. — 1999. — 13 трав.

9. *Розташування* бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десятикової класифікації : таблиці класифікації / Кн. палата України ; [підгот. О. Устіннікова]. — К. : [б. в.], 2010. — 29 с.

10. *Скорочення* слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила : ДСТУ 3582—97. — [Чинний від 1998—07—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 1998. — [57] с. окр. паг., вкл. обл. — (Інформація та документація).

11. *Типологія* документа як об'єкта національної бібліографії // Національна бібліографія України: стан і тенденції розвитку : матеріали міжвід. наук. конф., м. Київ, 12—14 квіт. 1994 р. / Нац. парлам. б-ка України. — К., 1995. — С. 42—48.

12. *Універсальна* десятикова класифікація (УДК). У 2 кн. Кн. 1. Таблиці / голов. ред. М. І. Сенченко ; UDC Consortium, Кн. палата України. — К. : Кн. палата України, 2000. — 932 с.

13. *Універсальна* десятикова класифікація (УДК). У 2 кн. Кн. 2. Алфавітно-предметний покажчик / голов. ред. М. І. Сенченко ; UDC Consortium, Кн. палата України. — К. : Кн. палата України, 2001. — 812 с.

14. *Швецова Г. М.* Документ і книга в системі соціальних комунікацій : автореф. дис. ... д-ра іст. наук / Швецова Галина Миколаївна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К., 2002. — 32 с.

15. *Швецова-Водка Г. М.* Бібліографічні ресурси України : заг. характеристика / Г. Швецова-Водка. — Рівне : РДГУ, 2000. — 205 с.

Надійшла в редакцію 15 березня 2011 року